

РЕЦЕНЗИЯ

От: *доц. д-р Зорница Димова Стоянова*

УНСС, катедра „Икономика на природните ресурси”

Научна специалност ”Икономика и управление (Аграрен мениджмънт)”

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност „Икономика и управление (Аграрна икономика)” в УНСС.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 422 от 26.02.2021 на Зам-ректора по НИД и МС на УНСС.

Автор на дисертационния труд: *Моника Георгиева Кабаджова*

Тема на дисертационния труд: *Решенията на земеделските производители в условията на екологизация на Общата селскостопанска политика*

1. Информация за докторанта

Моника Кабаджова се е обучавала по докторска програма към катедра Икономика на природните ресурси на Бизнес факултета на УНСС по научна специалност Икономика и управление (Аграрна икономика), професионално направление 3.8. Икономика. Обучението е осъществено в редовна форма. Докторант Кабаджова получава бакалавърската си степен по „Аграрен бизнес” през 2014 година, а през 2015 година получава магистърска степен по същата специалност в УНСС.

В периода на своята докторантура, докторант Кабаджова участва по програма СЕЕРУС като посещава Университета по околна среда и естествени науки във Вроцлав, Полша и Аграрния университет в Нитра, Словакия. Докторантката е участвала като изследовател в 6 научни проекта, което показва опитът и в провеждане на качествени научни изследвания и възможностите да работи в екип. Чрез професионалния си опит като младши експерт в НССЗ, където е консултирала земеделски стопани по мерки от Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) и е изготвяла проекти

по мерки от ПРСР, Моника Кабаджова придобива знания и умения, които и помагат по-късно при подготовката на изследването по дисертационния и труд.

В настоящия момент докторант Кабаджова работи като консултант клиенти в Уникредит Булбак АД.

Като редовен докторант, Моника Кабаджова е изпълнявала задачите, поставени в индивидуалния и план в установените срокове. Положила е успешно и в срок всички докторантски изпити.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд на Моника Кабаджова се състои от увод, изложение в три глави, заключение, списък на използваната литература и приложения. Общият обем на дисертацията е 180 печатни страници. Дисертацията съдържа 31 таблици и 28 фигури. Броят на използваните

л
и
т

е Дисертационният труд е написан на висок научен стил с необходимата икономическа терминология. Липсват отклонения от тематиката, повторения или логически противоречия. Разработката е балансирана и съразмерна.

т а) Актуалност на темата

у Дисертационният труд е посветен на актуална проблематика, свързана с решенията, които взимат земеделските производители в период на екологизация на ОСП. Това е проблем, който е свързан с опазването на околната среда, както на регионално, така и на глобално ниво. Актуалността на темата е добре защитена от докторантката, като са проследени осъществените изследвания от други учени и са посочени аргументи за необходимостта от ново изследване, насочено към анализ и оценка на решенията на земеделските производители в период на екологизация. Основният аргумент, който се очертава е прилагането на новата ОСП 2021-2027г. и установяването, до каква степен предходните политики са оказали влияние върху решенията и мотивацията на земеделските производители.

и б) Теза, цел, задачи, обект и предмет на изследването

ц Целта на дисертацията акцентира на оценката на решенията на земеделските производители за прилагане на екологични практики за опазване на околната среда, като на тази база се разработят препоръки на ниво е

земеделско стопанство за въвеждане на екологични практики, благоприятни за климата и околната среда.

Възприетият методически подход на изследване е съобразен и произтича от формулираната теза, че решенията на земеделските производители за прилагане на екологични практики в стопанствата в по-голяма степен зависят от възможността да получават подпомагане отколкото от вътрешни фактори като мотивация, загриженост за личното здраве и за околната среда. В рамките на дисертационното изследване са тествани 5 формулирани от докторанта изследователски хипотези, като акцента се поставя върху необходимостта да се докажат или отхвърлят твърденията, че: 1) Земеделските стопани са информирани за схемата за прилагане на селскостопански практики, които са благоприятни за климата и околната среда. 2) Земеделските стопани са участвали в обучения, свързани с екологичните плащания и практиките, които трябва да прилагат. 3) Земеделските стопани спазват изискванията за екологизация. 4) Земеделските стопани са мотивирани да прилагат екологични практики в стопанствата си с цел опазване на околната среда. 5) Прилагането на екологичните практики оказва влияние върху подобряването на екологичното състояние на региона. В съответствие с поставената теза, цел и задачи са определени обекта и предмета. Обектът е сполучливо определен, а именно земеделските производители. За предмет на изследването са приети решенията на земеделските производители в условия на екологизация на ОСП.

в) Използвани изследователски методи

Използвани са разнообразни методи за постигане на целта на изследването, а именно: Конджойнт анализ, корелационен анализ, анкетни проучвания сред експерти и земеделски производители и др.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Основното съдържание на дисертацията е изложено в три глави.

Първа глава е добре композирана и представя теоретичните основи на решенията на земеделските производители в условията на ОСП. Разглеждат се теориите, свързани с вземането на решения на земеделските производители и етапите при вземане на решения, като е направен литературен преглед на изследвания, които представят процесите за вземане на решения в земеделските стопанства и идентифицират икономическите, социалните и екологичните фактори, които оказват влияние върху решенията на земеделските стопани. Логично вторият параграф разглежда в детайли етапите

за вземане на управленски решения. Положителен момент в тази глава са стиловете на управление в аграрния сектор, както и представените литературни виждания за мотивацията на земеделските производители за прилагане на екологични дейности. На основата на богат литературен обзор докторант Кабаджова изяснява ролята на различните характеристики на земеделските стопани и тяхното отражение на поведението им. Четвъртият параграф разглежда интеграцията между екологизацията на ОСП и политиката за опазване на околната среда, която цели насърчаването на по-екологична и ресурсоефективна икономика. В тази глава се съдържат и постановките за видовете плащания за екологизация на ОСП, както и очакванията за тяхната промяна.

Втора глава представя методическите основи за изследване на решенията на земеделските производители в условията на екологизация на ОСП. В нея се представят методите, които помагат на докторантката при анализа и оценката на решенията на земеделските производители. Първият параграф включва методическата рамка на изследването, като са онагледени стъпките, през които се преминава и детайлно са описани етапите, чрез които са анализирани и оценени решенията на земеделските стопани в условията на екологизация на ОСП. Положителна оценка заслужава представеният процес на научното изследване. Вторият параграф съдържа подходите за анализ и оценка на решенията на земеделските производители в условията на екологизация на ОСП. Докторант Кабаджова класифицира методите, които използва на: 1) експертни, които се основават на специфични знания в определени области, минал опит на експерти, специалисти, заинтересовани страни, земеделски стопани и/или управители на стопанствата и 2) статистически, които прилага при решаването на вероятностни ситуации, когато някои от елементите на средата са неизвестни. Направено е уточнението, че за целите на изследването статистическите методи се използват за вземане на решения въз основа на оценка, а експертните методи за извършване на допълнителни изследвания. Третият параграф представя методическата рамка за провеждане на анкетното проучване. Умело са определени етапите, през които преминава то, за да бъдат анализирани и оценени решенията на земеделските стопани в условията на екологизация на ОСП. В тази част на разработката е аргументиран изборът на обекти на изследване и критериите, които се използват.

В трета глава се анализират и оценяват решенията на земеделските производители в условията на екологизация на ОСП. Положителна оценка в нея заслужава извършеният анализ на нагласите на експертите в областта на земеделието и анализ и оценка на нагласите и решенията на земеделските производители. В първия параграф са представени резултатите от приложения конджойнт анализ, които се подкрепят и от осъществен корелационен анализ. Във втория параграф е направен SWOT анализ, който спомага да се определят силните и слабите страни и възможностите и заплахите, които са важни за функционирането на стопанствата в условията на екологизация. Високо може да бъде оценен и изведеният анализ на средата на функциониране на земеделските стопанства в екологичен аспект, който е направен въз основа на данни от регламентите и наредбите във връзка с екологизацията, както и данните от проведените анкетни проучвания. Интерес представлява четвъртият параграф на аналитичната глава, където са представени резултатите от анкетното проучване със земеделски производители. Анализирани са нагласите на стопаните относно зелените директни плащания и подкрепата от ОСП, изследвана е мотивацията на земеделските стопани за прилагане на екологични дейности и вижданията им за бъдещото развитие на стопанствата, както и причините, поради които стопаните биха намалили или прекратили дейността си. Много добро впечатление прави осъщественият в пети параграф анализ на новия програмен период 2021-2027 г., който цели да покаже нагласите на стопаните към екологичните практики.

В последния параграф коректно и умело са обобщени основните изводи от трета глава, които водят до определяне на насоки и препоръки към земеделските стопани за динамизиране на процеса за прилагане на екологични практики.

Заключението представя обобщени резултати за потвърждаването на тезата и работните хипотези.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

В дисертацията могат да се очертаят научни и научно-приложни приноси най-съществените, от които са:

✓ Дообогатени са теоретичните постановки, свързани с вземането на решения от земеделските производители в контекста на екологизация на ОСП, доразвивайки стиловете на управление в аграрния сектор и теориите за

мотивацията на земеделските стопани за извършване на екологосъобразна дейност.

✓ Разработена е методика за изследване на вземането на решения от земеделските производители, прилагащи практики за опазването на околната среда, включваща адаптирана и доразвита методическа рамка чрез прилагане на експертни и статистически методи. Използваната методология е приложима и за други райони в страната.

✓ Приложена е методология за изчисляване на предпочитанията на земеделските стопани за прилагане на екологични практики в стопанствата, в условията на екологизация на ОСП чрез детайлен анализ на факторите, които мотивират българските земеделски производители да прилагат такъв тип дейности.

✓ Разработени са практико-приложни направления за динамизиране на процеса на прилагане на екологични практики в земеделските стопанства и спазване на изискванията за екологизация в България.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторант Моника Кабаджова е приложила доказателствен материал за отзвук на изследването си в специализираната литература. Представените за рецензиране публикации са пет на брой, от които две статии, публикувани в списанията *Economic Engineering in Agriculture and Rural Development* и *Trakia Journal of Sciences* и три доклада, изнесени на международни научни конференции, организирани от Института по аграрна икономика към БАН, УНСС и Регионалната библиотека „Любен Каравелов“ – Русе. Публикациите са в периода 2018-2020 година и са пряко свързани с тематиката на дисертационния труд, като отразяват основни части от него.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът коректно отразява съдържанието на дисертационния труд, като съдържа необходимата логическа последователност. В него са включени общата характеристика на разработката, структурата и съдържанието и кратко изложение на дисертационния труд, приносите, публикациите по темата на дисертацията и декларация за оригиналност.

Текстовете на други автори, които са използвани в разработката са коректно цитирани от докторант Кабаджова. Подписаната от докторанта

декларация за оригиналност гарантира, че представената разработка е авторова и с оригинален характер.

7. Въпроси по дисертационния труд

Една от целите, които си поставя докторант Кабаджова в дисертационния труд е да се разработят препоръки на ниво земеделско стопанство за въвеждане на екологични практики, благоприятни за климата и околната среда. Тази цел е постигната и в трета глава са определени такива практики. Как бихте ги ранжирали по важност и коя от тях според Вас е най-значима за постигане на екологичните цели на ОСП ?

Към докторантката имам препоръка в бъдеще да приложи предложената методология и за други райони в страната с цел да се очертае по-цялостна картина за ситуацията, свързана с вземане на решения от земеделските производители в контекста на екологизация на ОСП.

8. Заключение

Дисертационният труд на Моника Кабаджова представлява самостоятелно изследване на актуален проблем, разработен задълбочено и съдържащ всички необходими приноси за изисканата степен. Докторант Кабаджова показва задълбочени знания в областта на изследването на решенията на земеделските производители в условията на екологизация на Общата селскостопанска политика и показва възможности за провеждане на самостоятелно качествено научно изследване. Дисертационният труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и на правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научна степен и за заемане на академични длъжности в УНСС.

На основа на гореизложеното, оценявам положително разработката и предлагам на уважаемите членове на Научното жури да вземат решение за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по докторска програма „Икономика и управление (Аграрна икономика)” на Моника Георгиева Кабаджова.

София
25.03.2021

Рецензент:
/доц. д-р Зорница Стоянова/